

Wachsler Tamás

„Olyan, mintha felvennék egy zsidó nagykabátot.”

Az interjút Dombi Gábor készítette Budapesten, 2020. február 27-én.

Wachsler Tamás 1944. március 21-én született, két nappal a német bevonulás után. A bujkálás időszakáról csak családi elbeszélésből tud, főként a nagybátyjától. Anyai nagyapja, talált egy rejtekhelyet a rákospalotai vasútállomással szemben, ott élték meg, amikor az oroszok bejöttek. Édesapja, Wachsler Miklós pedig két társával megszökött Ukrajnából munkaszolgálatból, így a család épségben élte meg a háború végét.

Tamás és öccse 1950-ben a szülők bebörtönzése miatt került az árvaházba. Az 1950-es évek elején ez nem volt kivételes, más gyerekek is kerültek emiatt oda.

1949-ben édesanyám családja alijázott. Először Franciaországba mentek, onnan mentek Izraelbe. Amikor már kint voltak, jöttek a levelek, hogy miért nem megyünk már? Apám és anyám bizonytalankodtak, most menjünk, na, most ne menjünk. Akkoriban fent laktunk a Rózsadombon, a Bogár u. 2. szám alatt. Akkoriban ott még nem voltak épületek, csak ez. Ez egy nagypolgári villa volt, amiben mi egy szobát kaptunk meg. Végül úgy döntött a család, hogy mi is kimegyünk Izraelbe. S nem tudom hogyan, de sikerült egy agent provocateur-t kikapni. Jött valaki, aki felajánlotta, aki átsegít bennünket a határon az összes bútorral, a három gyerekkel egyetemben. El is jutottunk Gyórig, ahol már vártak ránk a határőrök. (Tiltott határátlépés kísérlete.) Anyám, apám börtönbe került, az agent provocateur megkapta a teherautó összes holmiját, és köszönettel távozott. Mi gyerekek az öcsémmel intézetbe kerültünk, a húgomat az egyik nagynéném vette magához. Az eset 1949 utolsó napjaiban, vagy 1950-ben történhetett, de mi '50-ben már az árvaházban voltunk. Három és fél évre ítélték őket. Akkoriban ez nem volt tréfa. De nem emlékszem az eset részleteire.

Intézetbe kerültünk, a ► Fasorba. Az öcsém akkor még nem volt iskolaköteles korú. Az intézetben csak iskolások voltak, kivéve az én kisöcsémet. Én ott kezdtem az első osztályt a Rottenbiller utcai fiúiskolában 1950-ben, az öcsém 1946-os születésű, ő 1952-ben lett elsős. Minden áldott reggel beálltunk egy csapatba, sorba, és valamelyik nevelő bevitt minket az iskolába, és a tanítás végén odajött értünk és hazamentünk. Volt olyan is, hogy valamiért kiengedtek minket azt utcára, kísérő nélkül. Olyan emlékeim vannak, hogy a 15-ös villamos jött a Rottenbiller utcán a Fasoron a Bajza utcáig, ahol bekanyarodott. Az öcsémmel mentünk és a cipőm beszorult a villamossínbe, és lejött a lábamról. Nem tudtam kihúzni, az öcsém kiabált, hogy nemsoká jön a villamos. Azután a dolog megoldódott. Ilyen emlékeim vannak.

A → Franciska néni csoportjában voltunk. Van olyan emlékem az árvaházból, már ► Óbudán, és Franciska néni szól, hogy gyerekek sorakozó. Valahogy beégett ez a kép, pedig semmi nem történt, ami élmény lett volna. Dalos Gyuritól és az öcsémen keresztül kaptam egy fényképsorozatot, amin rajta van a csoport. Magamat és az öcsémet is megtaláltam a fotón. Egy csoportban voltam Dalos Gyurival, akinek a hivatalos beceneve a Bici volt. Ugyanis volt egy kis stichje, bic-bic mondogatta időnként, beszélgetés közben is. Talán Tourette-szindróma volt. Leszokott róla, már nem csinálja. A csoportban a Landeszmänn testvérek is ott voltak; egy Fényes nevű fiú, akit fényecske-legyecskének hívott a → Schwarcz tanár úr; egy nagydarab, Rosenzweig nevű srác és az öcsém.

Schwarcz tanár úr – utónevére nem emlékszem – azért is fontos, mert tőle kaptuk azt a TBC-t 1953-ban, aminek jóvoltából a Szabadság-hegyre kerültünk és

Farkasgyepűre. Utána még egy ideig az intézetben voltam a harmadik kerületben, s amikor a szüleink szabadultak, kikerültünk az intézetből.

A Fasori intézet tisztán előttem áll. Utána még sokáig a környéken laktam, és naponta többször is elmentem az épület elé. Valamilyen technikai vállalat került a helyére. Két lépcsőház volt, az első szinten volt az imaterem. A földszinten hátul az étterem, ahol az egyik oldalon az idősek ültek, a többi helyen a gyerekek. A hálótermek fent voltak a második emeleten, ahová egy csigalépcső vezetett fel, aminek a fala fröcskölt fal volt zöld olajjal lefestve. Amikor az ember rohant a lépcsőn lefelé, akkor vagy letépte a fal a bőrt a kezünkről, vagy nem, de nagy mulatság volt. Volt a kezemen egy szemölcsöm, amit az a fal tépett le. Az udvarra jártunk le játszani. Ott állt a mécsesekkel teli márvány emlékmű, ami ott áll ma a Dohány zsinagóga udvarán. Innen kerültünk el.

Schwarcz tanár úr megjárta Auschwitzot és szerintem nem teljesen ép elmével szabadult, furcsa, szadisztikus jellegű dolgai voltak. Nem bántott senkit. De kedvenc hobbjá volt, hogy rátette a lapátkezét a fejünkre és az egyik szemét az embernek a mutatójja hegyével nyomogatta. Későbbi emlékem: az öcsém sokáig bepisilt. Akkor már a harmadik kerületben voltunk, és hogy milyen rigmusokat faragott az öcsémre, az ma sem igazán kellemes emlék. „De a pisis matracot akkor most vidd le!” – mondta egy hatéves gyereknek. És ott egy U-alakú épületben voltunk, ami az utcára volt zárt. Csak az egyik oldalon volt egy gangsor. Az öcsém úgy döntött, hogy nem tudja levinni, és ledobta az emeletről a matracot. Rá a kifeszített villanydrótra, és két napig nem volt villany.

Az intézetben hébert tanultunk, imádkozni tanultunk. Viszonylag jó ellátásunk volt. És kaptunk édességet is – időnként – a Jointon keresztül. Mindent tőlük kaptunk. Minden gyereknek pilóta sapkája volt, ami kétoldalt szövet, és fölül és alul össze lehetett patentolni. A Dob utcában, a Síp utcával szemben volt a → Joint és ott kaptuk a ruhát, méretre. Talán → purim előtt felírták, hogy ki milyen ajándékot kér, és azt tényleg meg is kaptuk. Valaki számológépet kért, és megkapta. Én megkaptam az építőkockát, de hogy mi lett a sorsa, azt már nem tudom. A gyerekkoromból sajnos semmi tárgy nem maradt meg, elég mozgalmas volt a gyerekkorunk.

A Franciska néni valahol ott van, ahol az édesanyám és a nagyanyám, talán csak nem ugyanabban a magasságban. Nagyon anyás volt, olyan tyúkanyó módjára kezelte a gyerekeket. Szeretetet kaptunk tőle. Sokat.

Sok mindenért lehetett sírni akkoriban. Én is sírtam. De abban a csoportban nem gúnyoltak ki. Nem emlékszem semmiféle konfrontációra, bár voltak, akik közelebbi barátok voltak. De nem nekem, hanem inkább az öcsémnek. Ő Dalos Gyurival került közeli barátságba. Gyuri félárva volt. Egyszer voltam náluk. Őt min-

den hétfvégén hazavitte az anyukája. Szombat délután, és vasárnap jött vissza. És minden alkalommal hozott vissza egy csomag málnacukrot. És a málnacukorból egy darab az öcsém javadalmazása volt. És az öcsém minden alkalommal kettéharapta a málnacukrot és a felét hozta nekem. Én jóba voltam a Gyurival, de annyira nem, hogy málnacukor ellátmányban részesüljek.

Nem emlékszem, kitől tanultunk héberül. Talán egy rabbitól, mert egy rabbi minden pénteken tartott egy szombatköszöntést az imateremben, amin részt vettünk mi is, és az öregek is, akik szociális segélyként kaptak ott étkezést. Gyerekként írtam-olvastam héberül, ma már nem. Egy-egy betűt felismerek. A húgom kint él Izraelben és négyszer-ötször jártam ott én is. Az írás is, és a nyelv is ma már teljesen idegen. Imákra nem, de dalokra emlékszem. „*Hag purim, Hag purim, ha-gadol...*” Sorok ugranak be. Amíg az öcsém élt, nosztalgiarohamban énekeltünk, amire emlékeztünk. Most már egyre kevesebb jön elő. Minden córesz dacára pozitív emlék az intézet, legalábbis a zöme. A negatív a Schwarcz tanár úr.

Már nem emlékszem, hogy Óbudán hová jártunk iskolába. A Rottenbiller utcaira azért emlékszem, mert én ott kezdtem az iskolát és ott is fejeztem be. Ott jártam ki az első osztályt és később a hetediket és nyolcadikat is ott végeztem el. Menet közben talán még öt iskolába is jártam. Szüleim szabadulása után az egyik albérlethől a másikba költöztünk. Olyan is megesett, hogy a szüleink kiadtak minket albérletbe a Rómer Flóris utcába: nevelőszülőket vettek nekünk. Anyukám szabadult először, apám egy jó évvel később. Mi egy családhoz kerültünk a Rózsadombon, majd a Vörösmarty utcába, azután a nagymamámhoz, kicsit zűrzavaros korszak volt. Erre azért volt szükség, mert a szüleimnek nem volt lakása.

Emlékszem, hogy nagyanyámmal vittük a fazekakat a pékségbe, a Síp utcába. A Dohány utcánál volt egy pékség. Odavittük a sóletot süttetni. A távoli emlékeimben az él, hogy az anyukám, előtte a nagyanyám gyertyát bencsol [áldást mond]. Azután ez elmaradt. Talán 56 után.

Édesanyám 41 éves volt, amikor meghalt. Ő felszolgálóként élte végig az életét. Én is azért mentem felszolgálónak. Apám szakmunkás volt, de mindig más volt a munkája. Vezető volt szövetkezetekben. Majd elváltak a szüleim, természetesen akkor, amikor kezdtünk rendbe jönni. Apám elment az öcsémmel Kalocsára, én anyámmal és húgommal maradtam Budapesten. Azután az öcsém is visszajött. Később mindkét szülőmnek lett valakije.

Jó zsidónak lenni Európában. Ha visszagondol arra, hogy mi jutott a zsidóknak az elmúlt 100 évben, az egy mutatvány. Hogy túléltek. Hogy nem sikerült kiirtani a zsidóságot.

Én a mai napig zsidónak érzem magam. Az alapimát elmondom reggel-este, ahogy kell... a → Smá Jiszroelt... Eddig csak hátrány ért azért, hogy zsidó vagyok.

A legnagyobb pofonjaimat az életemben, a karrieremben zsidóktól kaptam. Ha antiszemita lennék, az se lenne nagy csoda. De a gyerekeim nem zsidók. Mert felnőhetnek szabadon. Minden vallásyakorlás, istentisztelet nélkül éltünk. A lányunokám zsidónak érzi magát. Most évről-évre egyszer részt veszek a holokauszt túlélők szarvasi táborában. Ez olyan, mintha felvinnék egy zsidó nagykabátot. És élvezem.